

AGENDA

HØYRE-VENSTRE-FORSKJELLER I SKOLEPOLITIKKEN

En gjennomgang av skolepolitiske forslag og retorikk

3/2021

Sammendrag

Hvor går skolen? Stortingsvalget 2021 står for døren og partiene har lagt fram forslag til ny skolepolitikk. I dette notatet går vi gjennom programutkastene og tegner opp noen sentrale høyre-venstreskiller mellom partiene. Notatet gir også en kortfattet oversikt over utviklingen i norsk skole siden 90-tallet.

Vi har de siste tre tiårene fått en generell rett til videregående skole og yrkesfaglig videregående tettere integrert med resten av opplæringen. Grunnskolen har blitt utvidet til å også inkludere seksåringene. Mål- og resultatstyring med større vekt på målbare standarder har blitt innført som gjennomgående styringsprinsipp med Kunnskapsløftet og Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem. Tanken om at dagens arbeidsliv og hverdagsliv stiller stadig større krav til hva elevene har med seg fra skolen har vært en viktig driver for mange av de endringene som har skjedd i disse tiårene.

Det har vært partipolitisk enighet om de store linjene i utdanningspolitikken, men samtidig har det vært uenighet blant annet om verdien av fellesskap og en fellesskole for alle versus andre verdier i skolen, som valgfrihet; om synet på hva som er viktig kunnskap og hvor teoritung skolen skal være; om hvor omfattende måling og testing det skal være i den nasjonale styringen av skolen.

Vi finner også et skille mellom partiene i synet på skolen som en leverandør av kompetanse til individet på den ene siden, og skolen som en arena der læring forutsetter trygghet og trivsel. Over tid har partiene på venstresiden blitt mer skeptiske til omfanget av mål- og resultatstyring gjennom ulike kvalitetsvurderingsverktøy, mens høyresiden holder fast på at dette er nødvendig som et styringsverktøy.

I programutkastene for 2021 finner vi igjen det som også har vært konfliktlinjer historisk mellom partiene. Oppsummeringsvis kan vi peke på fire sentrale tema som er viktige i lesningen partienes forslag til programmer:

- **Ulike syn på skolens formål:** Fremskrittspartiets og særlig Høyres program legger ensidig vekt på skolen som kunnskapsformidler, mens de øvrige partiene også legger vekt på skolens bredere oppgave slik den fremgår av skolens formålsparagraf
- **Ulike syn på fellesskolen:** De rødgrønne vil stramme inn adgangen til å etablere privatskoler. Det har blitt større adgang til dette under den borgerlige regjeringen. Partiene til høyre er i mindre grad bekymret for en utvikling hvor elever med ulike resultater ikke går i samme klasser. Det viser seg blant annet i ulike syn på karakterbasert opptak til videregående skole og nivå delt undervisning
- **Partiene både til høyre og venstre vil satse på læreren:** Lærersatsing prioriteres svært høyt i partienes skoleprogrammer. Det er likevel noen uenigheter knyttet til hvordan dette skal se ut i praksis, for eksempel knyttet til diskusjonen om kompetansekrav skal ha tilbakevirkende kraft for lærere («avskilting») og om norm for antall elever per lærer er noe partiene har prioritert i sitt program
- **Mindre tester og måling:** MDG, Sp, Ap, SV og Rødt enige om å redusere omfanget av testing og måling i skolen. Det er forskjeller mellom disse partiene i hvordan de ser for seg at dette skal skje. De borgerlige partiene ønsker å redusere byråkrati i skolen, men knytter dette ikke til systemer for måling og testing

Notatet tar også for seg konkrete enkeltsaker i skoleprogrammene, og peker blant annet på at det er større enighet enn tidligere til venstre i politikken om gratis SFO som en viktig reform.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
2	En skole i utvikling	6
2.1	1990-tallet: Nasjonsbygging i informasjonssamfunnet.....	6
2.2	2000-tallet: En internasjonal kompetansekonkurranse	9
2.3	2010-tallet: En oppdatert læreplan – eller en ny kurs?	12
3	Partienes skolepolitikk	14
3.1	Skolens oppgave og synet på hva elevene skal lære.....	15
3.2	Fellesskolen, mangfold og differensiering.....	16
3.3	Styring, måling og tillit	18
3.4	Læreren.....	20
3.5	Andre konkrete enkeltsaker	22
3.5.1	De minste elevene.....	22
3.5.2	Skolemat.....	23
3.5.3	Skolefritidsordning og heldagsskole	23
3.5.4	Religion	23
3.5.5	Elevvurdering.....	24
4	Referanser	25

1 Innledning

Alle nordmenn bruker minst ti år av livet på skolebenken. Et flertall fullfører også en videregående opplæring for å få et fagbrev eller for å kunne studere. Gjennom skolen får vi ferdigheter, kunnskap og kompetanse som kreves for å få en jobb og for å møte små og store utfordringer som et komplekst moderne samfunn kaster mot hver og en av oss i hverdagen.

Skolen er en av de viktigste fellesarenaene vi har som samfunn, hvor barn møter barn og foreldre møter foreldre fra lokalsamfunnet. Skolen bygger fellesskap i et samfunn med økende mangfold og kompleksitet, men også økende sosial og økonomisk ulikhet. Skolen skal formidle de verdier, den kultur og den kunnskap som er felles, og som utgjør et lim mellom hver enkelt og både lokalsamfunnet, nasjonen og det internasjonale.

Den norske økonomien er i særlig stor grad avhengig av kompetente arbeidstakere. Sammenlignet med land som Storbritannia og USA har vi et godt organisert arbeidsliv med sterke fagforeninger og dermed små lønnsforskjeller. Konsekvensen er at de som har lavest lønn i Norge har relativt høy lønn. Vi konkurrerer ikke med andre land om å ha stadig lavere lønninger og dårligere arbeidsvilkår. Vårt konkurransefortrinn blir derfor i stedet at vi er et kompetansesamfunn. Veien dit går gjennom skolen, som skaper både dyktige fagarbeidere og et solid grunnlag for videre akademisk utdanning.

Ambisjonene som kommer til uttrykk på vegne av skolen både i dette notatet og i samfunnet ellers er svært store. Det har over tid vært stor grad av konsensus om viktige hovedtrekk i utdanningspolitikken. De store reformene skolen har gått gjennom de siste tiårene har medført store endringer. Alle 6-åringer går nå i skolen. Læreplanene har fått en helt ny form, basert på kompetansemål. Dette og mange andre endringer har likevel vært endringer med relativt bred oppslutning. Kunnskapsløftet, den store reformen av grunnopplæringen på 2000-tallet, ble for eksempel initiert under en Arbeiderparti-statsråd for skolen, utformet under en Høyre-statsråd og iverksatt under en SV-statsråd. Ifølge utdanningsforskeren Nina Volckmar var det relativt stor enighet mellom partiene om både prinsipper og hovedtrekk i Kunnskapsløftet¹.

Skolepolitikken er likevel langt fra fri for partipolitisk konflikt. Gjennom tiår har det vært høy temperatur i debatter om konkurranse, måling og testing, privatskoler, religionsundervisning og styring – for å nevne noe. For mange velgere har skole og utdanning vært den aller viktigste saken ved flere av stortingsvalgene de siste tiårene. I 2017 var skole og utdanning viktigste sak for 1 av 5 velgere².

Dette notatet gjennomgår partienes programutkast for 2021 på utdanningsfeltet og tegner opp de sentrale forskjellene mellom partienes skolepolitikk. Partiprogrammer slik de utarbeides av norske partier gir et godt utgangspunkt for å analysere likheter og forskjeller mellom partiene. Programmene er gjenstand for omfattende prosesser fra lavt til høyt i partiene og utgjør politikk partienes medlemmer i store trekk er enige om. I tillegg utgjør de

¹ Volckmar (2011). Se også Volckmar (2016)

² Bergh og Karlsen (2019)

en forpliktelse til velgerne om politikk som skal gjennomføres. Mange saker som er relatert til skolen, løses ikke av skolen selv. For eksempel vil de rødgrønne partiene typisk argumentere for at seriøsitetsskrav i arbeidslivet – som «Oslo-modellen» eller «Skiens-modellen» ville gi økt status til yrkesfag. Men dette er ikke skolepolitikk i smal forstand, og derfor utelatt fra dette notatet.

Gjennomgangen av partienes programmer utgjør dette notatets kapittel 3. I kapittel 2 tegnes et riss av de endringene skolen har gått gjennom siden 90-tallet og til i dag. Her er det en hovedvekt på reformene av skolen, og med en særlig lesning av de tre stortingsmeldingene ... *vi smaa en alen lange*, *Kultur for læring og Fag – Fordypning – Forståelse*. Disse var for hvert sitt tiår særlig viktige politiske dokumenter i utviklingen av skolen. Til sammen utgjør disse kapitlene en oppsummering av nyere norsk skolehistorie og et frampek mot hvor skolen kan være på vei, avhengig av hvilke partier som utgjør politiske flertall på Stortinget.

2 En skole i utvikling

Norges eldste barneskole, Christi krybbe skole i Bergen, stod ferdig allerede i 1740. I 1889 ble folkeskolen nedfelt i lov, hvor det ble innført en 5-årig folkeskole for alle samfunnslag. Tanken, blant annet formulert av Venstre-statsminister Johan Sverdrup, var at i et demokratisk samfunn måtte barn fra ulike stender og klasser bli kjent med hverandre og få ta del i den samme læringen³. I 1936 ble den 7-årige grunnskolen lovfestet under Ap-statsminister Johan Nygaardsvold. Pedagogikkprofessor Sølvi Lillejord beskriver norsk utdanningshistorie som en lang rekke inkluderingsprosesser, hvor ny politikk stadig har søkt å gjøre skolen mer enhetlig og inkluderende – med dertil politisk strid om hvem som skulle inkluderes og på hvilken måte⁴. Før folkeskoleloven i 1889 var skolen i stor grad forbeholdt sønner av adelen og et velstående borgerskap. Først i 1959 ble skolen gjort til en felles folkeskole for både by og land, med samme tilbud. I de neste årene falt antallet fådelt barneskoler dramatisk, til fordel for nye, større sentralskoler. I 1969 ble en felles niårig grunnskole innført. I 1974 ble gymnaser, handelsskoler og yrkesskoler samordnet under paraplyen «videregående skole».

Politikk blir ikke til i et vakuum, men inngår i en utvikling som strekker seg over tid. Det er neppe mulig å kunne gi et godt overblikk over partienes skolepolitikk i dag, uten å gi en oversikt over utviklingen skolen har gjennomgått de siste tiårene. Det er denne utviklingen partiprogrammene skriver seg inn i og svarer på.

I dette kapitlet begrenser vi oss til utviklingen fra 90-tallet til i dag. Tre stortingsmeldinger utgjør et særlig sentralt grunnlag i denne gjennomgangen. ... *vi smaa en alen lange* fra 1993, som var utgangspunktet for Reform 97, *Kultur for læring* fra 2004, som var utgangspunktet for Kunnskapsløftet, samt *Fag – Fordypning – Forståelse*, som var utgangspunktet for Fagfornyelsen.

2.1 1990-tallet: Nasjonsbygging i informasjonssamfunnet

Skolepolitikken i 1990-årene er preget av to store reformer. De innførte skole for 6-åringer i den ene enden av skoleløpet, og rett til videregående i den andre. For Arbeiderpartiet, som satt i regjering alene 1990-1997, kan skolepolitikken sies å ha to bærende elementer i denne perioden. For det første tanken om enhetsskolen/fellesskolen – altså at en felles skole skulle omfatte alle elever og bidra til utjevning av geografiske og sosiale forskjeller, hvor de ulike nivåene i skolesystemet bygde på hverandre. Dette var en videreføring av tenkningen som hadde vært viktig for utviklingen av skolen helt siden 1800-tallet. For det andre var skolepolitikken motivert av et ønske om å øke kompetansenivået i befolkningen i takt med arbeidslivets og samfunnsutviklingens krav. Disse to elementene var bærende blant annet for ambisjonen om å lage en sammenhengende struktur fra 1. klasse til avsluttet videregående utdanning⁵.

³ Lillejord (2015)

⁴ Ibid.

⁵ Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1991)

Reform 94. I den første av 90-tallets store skolereformer – Reform 94 for videregående opplæring – kan enhetsskoletanken sies å komme til uttrykk i form av en ambisjon om å gi alle elever på videregående et bredt sett med kunnskaper. Dette skulle gi et grunnlag for videre utdanning og for arbeidslivet for den enkelte uavhengig av utdanningsvalg, og på samfunnsnivå bidra til å utvikle de menneskelige ressursene som var grunnlaget for velferdssamfunnet, verdiskapningen og sysselsettingen⁶. Disse ressursene innbefattet i denne sammenheng alt fra «eksakte kunnskaper, forståelse av grunnleggende lover og prinsipper, etisk refleksjon, praktiske ferdigheter, syn for det estetiske og evner til å anvende kunnskaper og verdier i den praktiske virkelighet»⁷. Reform 94 innebar en generell rett til videregående opplæring, som i seg selv skulle bidra til at langt flere tok utdanning utover grunnskole. Som evalueringen av Reform 94 formulerer det – «Reform 94 er gjennomsyret av ideen om at all ungdom egentlig burde gjennomføre en videregående opplæring»⁸. Reformen innebar også omfattende organisatoriske endringer hvor en stor mengde ulike spesialiserte grunnkurs ble samlet til noen få bredere områder. Dette innebar også at det for de yrkesfaglige områdene ble en betydelig økning av allmennfaglig innhold. Fra at fagbrev var noe svært mange voksne tok i løpet av yrkeslivet, ble læretiden plassert som siste etappe i et sammenhengende opplæringsløp fra barneskole til fullført fagbrev. På mange måter kan Reform 94 forstås som en videreføring av tenkningen om en integrert videregående skole for all ungdom, som med skolekomiteen ledet av Reiulf Steen på 60-tallet lå forut for den nevnte samlingen av gymnas, handelsskoler og yrkesskoler i 1974.

På et sentralt punkt blir Reform 94 omtalt som en suksess i sluttrapporten fra NIFUs evaluering av reformen: Flere elever enn før fullførte og besto en videregående opplæring på normert tid⁹. Samtidig var det et stort frafall, spesielt blant gutter på yrkesfag¹⁰. Evalueringsrapporter pekte også på et behov for bedre samsvar mellom bredde og spesialisering på yrkesfag¹¹.

Reform 97. Et samfunn i rask endring betydde at skolen måtte endre seg for å holde takten. Et stadig mer informasjonsmettet, teknologisert og komplekst samfunn krevde en annerledes skole. Samtidig gjorde likestillingen og mødrenes inntog i yrkeslivet at familiehverdagen for mange ikke gikk opp lenger. Og bosetningsmønsteret gjorde at lokalsamfunnet barna vokste opp i sjeldnere enn før var foreldrenes oppvekstmiljø. «De unges verden har blitt fattigere på praktisk rettet handling, fjernere fra voksnes liv, og rik på informasjon med mangfoldige og motstridende verdipåvirkninger» heter det i stortingsmeldingen ... *vi smaa, en alen lange* fra 1993¹². I denne stortingsmeldingen legges linjene for grunnskolereformen Reform 97. Tre trekk ved reformen kan sies å være av særlig betydning. For det første innføres det en ny læreplan for en tiårig grunnskole og en felles generell del av læreplanen som er overordnet og gjelder for både grunnskolen og videregående. For det andre tas seksåringene inn i skolen, med en eksplisitt intensjon om en

⁶ Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1992)

⁷ Ibid.

⁸ Støren, Skjersli og Aamodt (1998)

⁹ Ibid.

¹⁰ Støren og Sandberg (2001)

¹¹ Olsen et al. (1998)

¹² Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1993)

egen lekbasert pedagogikk tilpasset seksåringene. For det tredje utbygges en skolefritidsordning som gir barna et sted å være som gir trygghet, trivsel og vekst mens foreldrene er på jobb. Kommunene ble fra starten gitt anledning til å ta egenbetaling for skolefritidsordningen, som i motsetning til dermed ikke er gratis.

Sluttrapporten fra evalueringen av Reform 97 peker på tre hovedtrekk over tid ved utviklingen av skolen, som reformen både bygde videre på og i stor grad skrev seg inn i¹³. For det første var det over tid en overgang i retning fra en formidlingsorientert til *en aktivitetsorientert skole*. Med dette fulgte flere skifter. Blant dem en økt vektlegging av det å utvikle elevenes personlige og sosiale sider, i tillegg til de faglige. Pedagogikken gikk i retning av elevaktivitet, gruppearbeid og samlet undervisning. I Reform 97 var det blant annet et prosentkrav til omfanget av tema- og prosjektarbeid i skolen.

Det andre hovedtrekket evalueringen av Reform 97 peker på, er ambisjonen om å skape *enhetsskolen*. Gjennom historien har denne tanken, som vi har sett, blant annet kommet til uttrykk gjennom innføringen av den felles folkeskolen på 1800-tallet og den felles niårige grunnskolen på 1960-tallet. Likeverdstanden som ligger til grunn for enhetsskolen har kommet til uttrykk på forskjellige måter til forskjellige tider, og det hadde skjedd en vridning over fra at differensieringen for den enkelte elev skulle skje gjennom organisatorisk oppdeling, til at tilpasset opplæring skulle skje innenfor rammen av den enkelte klasse.

Et tredje hovedtrekk er en endring i retning av *desentralisering*. Skolen blir «kommunalisert» og kommunen som skoleeier fikk et stadig større ansvar. Under dette utviklingstrekket hører også en demokratisering, hvor de som bruker institusjonene – elever og foreldre – får mer medbestemmelse.

Rapporten skriver at både i spørsmålet om enhetsskolen og den aktivitetsorienterte skolen er det slik at «dei nye læreplanane går vidare på den vegen som har vore lagt før, men med nokre nyanseringar»¹⁴. For utviklingstrekket om desentralisering er det en spenning mellom utviklingen i retning av økt kommunalt selvstyre og ansvar i forvaltningen gjennom 80- og 90-tallet på den ene siden, og på den andre siden den store vekten reformen la på nasjonal identitetsskaping og et felles kunnskaps-, verdi- og kulturgrunnlag som en ramme rundt aktiviteten i skolen. I større grad enn tidligere skulle et sentralt bestemt pensum sette nasjonale rammer for skolen.

Et viktig premiss for reformen var en tanke om at skolen ikke klarte å bidra så mye til befolkningens kompetanse som potensialet var, både i form av at resultatene fra utdanningen ikke var gode nok, og at utdanningsnivået var lavere enn det burde være. Også fra høyskole- og universitetsperspektivet ble dette formulert som et hovedpoeng. Den offentlige utredningen *Med viten og vilje* formulerte det for eksempel så klart som at «Utfordringen for norsk kunnskapspolitik er at landet ikke får nok kompetanse ut av befolkningens talent»¹⁵.

¹³ Haug (2003)

¹⁴ Ibid., s. 31

¹⁵ Kultur- og vitenskapsdepartementet (1988, s. 7)

Peder Haug, som ledet forskningsprosjektet som evaluerte reformen oppsummerte den i et intervju med forskning.no i 2003 som «for ambisiøs»¹⁶. Lærerne hadde ikke klart å innfri reformens intensjoner, med store forskjeller mellom både skoler og mellom klasserom. Uklarhet i hvordan reformen var utformet og ment gav også store forskjeller i hvordan den ble tolket ute i skolen. Lærerne klarte ikke å omsette de pedagogiske endringene som lå i reformen til praksis fordi lærerutdanningen og den øvrige kompetanseutviklingen for lærere ikke hadde gått i takt med reformen.

I ettertid har seksårsreformen også blitt kritisert for at første trinn i realiteten ikke fikk et eget pedagogisk opplegg tilpasset seksåringene, blant annet fordi neste reform, med sine kompetansemål, presset læring ned i de lavere trinnene og aldersgruppene. Dette var noe av bakgrunnen for at Senterpartiet og KrF fremmet hvert sitt forslag i Stortinget om å evaluere seksårsreformen i 2018¹⁷.

2.2 2000-tallet: En internasjonal kompetansekonkurrans

Gradvis gjennom 80- og 90-tallet var styringen av offentlig sektor i endring. Økte innslag av mål- og resultatstyring og strukturell fristilling har typisk blitt pekt på som viktige i reformer av offentlig sektor i denne perioden¹⁸. Målet for både høyre- og venstresiden i politikken var å gjøre offentlig sektor mer effektiv¹⁹. Over tid hadde også vekten på kompetanse og humankapital for samfunnsøkonomien fra politisk hold blitt større, og på 2000-tallet møtte dette gradvise paradigmeskiftet ny empiri om skolen som gav et imperativ for endring.

Gjennom to offentlige utredninger – *Førsteklasses fra første klasse* og *I første rekke* – ble grunnlaget lagt for en ny skolereform: Kunnskapsløftet. Dette skulle bli en reform som ytterligere integrerte hele skoleløpet fra 1. klasse til fullført videregående, med et felles læreplanverk for hele skoleløpet. Reformens hovedlinjer ble lagt fram for Stortinget gjennom stortingsmeldingen *Kultur for læring*. Her tegnes reformen opp mot samme bakteppe som 90-tallets reformer. Overgangen til informasjonssamfunnet gjør at skolen også må endre seg, og i meldingen heter det at «kunnskap [har] fått økt betydning som ressurs og drivkraft» og «samfunnet blir mer komplekst og mangfoldig»²⁰. Samtidig var tilgangen på ny og bedre empiri om skolen i seg selv en viktig begrunnelse for reform – internasjonale undersøkelser, men også gjennom forskningen på Reform 97 og undersøkelser gjort i forbindelse med de to nevnte offentlige utredningene. I stortingsmeldingens innledning pekes det på at følgende overordnede svakheter ved skolen har blitt avdekket av empirien²¹:

- For dårlige ferdigheter i sentrale fag
- Store og systematiske forskjeller i læringsutbytte og for mange elever med for dårlige grunnleggende ferdigheter

¹⁶ Jakobsen (2003)

¹⁷ Utdannings- og forskningskomiteen (2018)

¹⁸ Christensen og Lægreid (2001)

¹⁹ Lind (1999)

²⁰ Utdannings- og forskningsdepartementet (2004)

²¹ Utdannings- og forskningsdepartementet (2004)

- Svak gjennomføring i videregående opplæring, særlig knyttet til sosial ulikhet

Betydningen av de internasjonale undersøkelsene som begrunnelse for reform må understrekes ytterligere. 2000-tallets utdanningspolitikk kan neppe forstås uten et blikk mot én avgjørende hendelse: Framleggelsen av OECDs første PISA-undersøkelse i 2001. Med framleggelsen av disse resultatene var ikke bare kompetanse i befolkningen viktig for samfunnsøkonomien, slik det tidligere hadde blitt argumentert. Framleggelsen av PISA-undersøkelsen gjorde dette til et spørsmål som eksplisitt også handlet om Norges mulighet til å hevde seg i en globalisert konkurranseøkonomi. I tiltredelseserklæringen til den nye Høyre-Venstre-KrF-regjeringen het det blant annet at «Det er Regjeringens mål at Norge skal bli en nasjon som ligger i teten internasjonalt når det gjelder ny teknologi, kompetanse og kunnskap». Da PISA-resultatene ble lagt fram noen uker senere het det fra kunnskapsminister Kristin Clemet at å se resultatene var «nesten som å komme hjem fra et vinter-OL uten en eneste norsk medalje»²². Daværende statssekretær Helge Ole Bergesen beskriver senere i en bok dette som en begivenhet som hører hjemme «blant de nasjonale ydmykelser som det ikke finnes unnskyldninger for», også fordi forståelsen tidligere hadde vært at den norske skolen var god i internasjonal sammenheng²³. I PISA-resultatene kunne man lese at Norge ikke scoret i toppen blant OECD-landene, og dette ble svært aktivt brukt som et imperativ for endring av skolen.

Kultur for læring tegner opp en endret styring av skolesektoren som svar. Skolene skal få nasjonale mål å forholde seg til og handlefriheten lokalt skal bli større. Et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem skal gi svar tilbake til skoleeiere og det nasjonale styringsnivået om hvorvidt målene har blitt nådd. I Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem inngår nasjonale prøver, kartleggingsprøver, eksamensresultater, karakterstatistikk, elevundersøkelsen og internasjonale studier – som gjøres tilgjengelig på skoleporten.no²⁴. Læreplanen ble endret til en modell med «kompetansemål», hvor tanken er at opplæringen skal være rettet mot oppnåelse av et visst læringsresultat, heller enn at læreplanen regulerer prosessen fram mot dette resultatet. Den sterke vektleggingen av mål- og resultatvurderinger må forstås som et brudd med tidligere læreplaner²⁵. Det ble også definert «grunnleggende ferdigheter» overordnet alle fag: å kunne uttrykke seg muntlig, å kunne lese, å kunne uttrykke seg skriftlig, å kunne regne og å kunne bruke digitale verktøy. Til Stortinget varslet daværende kunnskapsminister Kristin Clemet «et systemskifte, der styringen i større grad er basert på klare nasjonale mål, tydelig ansvars plassering og økt lokal handlefrihet»²⁶

Målstyring ble innført som styringsprinsipp for skolen allerede i 1991²⁷, men med Kunnskapsløftet og Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem ble målstyringen gjennomgående for skolens virksomhet. Også opprettelsen av Utdanningsdirektoratet i 2004 må forstås som

²² Bergesen (2006)

²³ Ibid., s. 41

²⁴ Sjøberg (2019)

²⁵ Dale og Øzker (2009)

²⁶ Utdannings- og forskningsdepartementet (2004, s. 9)

²⁷ Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1991)

et institusjonelt uttrykk for denne utviklingen – direktoratet har blant annet ansvaret for nasjonal statistikk over grunnopplæring, kvalitetsutvikling og kvalitetsvurdering i skolen.

I Kunnskapsløftet blir faglæreplanene byttet ut, mens den generelle delen, med overordnede mål og prinsipper for opplæringen, blir beholdt fra forrige læreplan. Dette fører til at Kunnskapsløftet formidler konkurrerende syn på kunnskap. I forordet for L97 (læreplanen som kom med Reform 97), uttrykkes kunnskapssynet både i den generelle delen og resten av denne læreplanen fra den gang eksplisitt²⁸: I større grad enn tidligere skulle et sentralt bestemt pensum sørge for et felles sett av kunnskap, tradisjoner og verdier for alle elever, hvor det samtidig var rom for lokal tilpasning. Utdanningsforskerne Engelsen og Karseth beskriver dette som del av et politisk ønske om at skolen skulle bidra til nasjonsbygging med en felles nasjonal og statlig identitet²⁹. Faglæreplanene ble byttet ut med Kunnskapsløftet, og i motsetning til L97 er disse uttrykk for et konkurrerende syn på kunnskap – hvor utdanning ikke er et kulturelt prosjekt, men først og fremst at elevene utvikler de kompetanser som staten antar arbeidslivet trenger³⁰. Samtidig inneholder den nye overbygningen mellom den generelle delen av læreplanen og faglæreplanene et ideal om den selvstyrte elev, og både i *Kultur for læring* og i selve læreplanteksten er «læringsstrategier» å forstå som et nøkkelbegrep i kampen mot ulikhet³¹.

Ifølge stortingsmeldingen *På rett vei* fra den rødgrønne regjeringen fra 2013 er kunnskaps- og læringssynet som kommer til uttrykk i Bondevik-regjeringens *Kultur for læring* for smalt³². Ifølge *På rett vei* må skolen ha et bredt kunnskaps- og læringssyn og vektlegge elementer som elevdemokrati, fysisk aktivitet, kultur og et bredere sett av kompetanser. Det vises til at det i 2009 har blitt utarbeidet en ny formålsparagraf for skolen som er i overensstemmelse med dette, og det tas initiativ til en fornyet generell del av læreplanen, blant annet for å sørge for at «læreplanverket og andre styringsdokumenter har en tydelig og konsistent retning»³³.

En skolehendelse fra 2000-tallet som ikke var direkte koblet til innføringen av Kunnskapsløftet, men som likevel er verdt å nevne, er at forhandlingsansvaret for lærernes lønns- og arbeidsvilkår ble flyttet fra staten til kommunene i 2004³⁴. Saken vakte betydelig debatt og protester fra lærerne. De borgerlige partiene var positive til å flytte forhandlingsansvaret, mens sentrumspartiene og Ap var delt. SV var mot. Et viktig argument fra tilhengerne av avgjørelsen var at kommunene skulle ta et mer helhetlig ansvar for skolen. Et viktig argument fra motstanderne var at det utfordret målsetningen om et likeverdig utdanningstilbud.

²⁸ Engelsen og Karseth (2007, s. 405)

²⁹ Ibid., s. 409

³⁰ Ibid., s. 410

³¹ Ibid., s. 409

³² Kunnskapsdepartementet (2013, ss. 30-31)

³³ Ibid., s. 13

³⁴ Seip (2019)

2.3 2010-tallet: En oppdatert læreplan – eller en ny kurs?

Inngangen til 2010-tallet var preget av implementeringen av Kunnskapsløftet. En lang rekke nasjonale satsninger for kompetanseheving og utvikling av skolen innenfor den nye rammen som Kunnskapsløftet gav³⁵. Tidsbrukutvalget, et ekspertutvalg nedsatt av regjeringen hadde i 2009 som en av sine hovedkonklusjoner at skolen led under en «reformtretthet»³⁶.

Tiden var ikke inne for nye store reformer av skolen. Det var likevel behov for forandringer. I 2012 kom sluttrapporten fra evalueringen av implementeringen av Kunnskapsløftet, som blant annet viste at de ulike delene av læreplanverket ikke hang godt sammen. Denne evalueringen var et av de sentrale utgangspunktene da den rødgrønne regjeringen leverte stortingsmeldingen *På rett vei* i 2013. Her ble det blant annet tatt initiativ til en fornyet generell del av læreplanen³⁷. Etter behandlingen av *På rett vei* nedsatte regjeringen et offentlig utvalg, Ludvigsen-utvalget, som hadde i mandat å vurdere hvilke kompetanser det var behov for i framtiden, og vurdere grunnopplæringens fag opp mot dette. Dette ble bakgrunnen for Fagfornyelsen, den største endringen i skolen siden Kunnskapsløftet.

Høsten 2013 tok Høyre og Fremskrittspartiet over regeringsmakten. Men både mandatet og sammensetningen i det offentlige utvalget ble beholdt. En utredning med kunnskapsgrunnlag ble lagt fram i 2014 og en utredning av endringer i læreplanene ble lagt fram i 2015. I 2016 ble Fagfornyelsen lagt fram for stortinget gjennom stortingsmeldingen *Fag – Fordypning – Forståelse*³⁸. Meldingen begrunner Fagfornyelsen på flere måter. For det første med samme kjerneargument som både 90-tallets og 2000-tallets reformer. Informasjonssamfunnet stiller krav til utdanningsnivået i befolkningen. «Sysselsettingsveksten de siste ti-årene har vært særlig sterk i kunnskapsbaserte næringer. En godt utdannet og omstillingsdyktig arbeidsstyrke, vil bidra til å lette omstillingskostnadene i økonomien. Det stiller krav til fornyelse, også i utdanningssystemet.», heter det blant annet i meldingen³⁹. For det andre er meldingen et konkret svar på noen konkrete utfordringer med selve læreplanene:

- De ulike delene av læreplanverket må henge bedre sammen, med den generelle delen av læreplanen som utgangspunkt
- Skolens verdigrunnlag må utdypes og konkretiseres
- Læreplanenes omfang må reduseres, hvor det viktigste elevene skal lære må i fokus
- Progresjonen i fagene må styrkes
- Overordnede tema skal vektlegges i fagene

Meldingen tegner opp en ny overordnet del av læreplanen (tidligere kalt «generell del») – slik også Ludvigsen-utvalget og *På rett vei* hadde tatt til orde for. Den nye overordnede delen skal være mer i tråd med dagens samfunn, henge tettere sammen med faglæreplanene og i større grad være et godt grunnlag for det lokale arbeidet med læreplaner. Det er et ideale

³⁵ FIKS (2020)

³⁶ Tidsbrukutvalget (2009)

³⁷ Kunnskapsdepartementet (2013)

³⁸ Kunnskapsdepartementet (2016)

³⁹ Ibid.

om en rød tråd fra den overordnede delen, til fag, verdier og prinsipper og kompetansemål i skolen. De tverrgående temaene meldingen etablerer er: folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling.

Ifølge den første delrapporten fra Utdanningsdirektoratets evaluering av implementeringen av fagfornyelsen var den politiske behandlingen i Stortinget preget av «en konsensusorientering der fagfornyelsen framstår som en reform med tverrpolitisk tilslutning. Fagfornyelsen er lagt fram av Solberg-regjeringen, men med bred politisk støtte»⁴⁰.

Også blant lærerorganisasjonene er det overordnede bildet en tilslutning til reformen. Nestleder Terje Moen i Skolenes Landsforbund omtaler reformen som den framkommer fra Ludvigsen-utvalget som «en glimrende reform»⁴¹. Da *Fag – Fordypning – Forståelse* ble lagt fram omtalte Steffen Handal, leder i Utdanningsforbundet, meldingen som «en melding med muligheter»⁴².

I Stortingets behandling av meldingen i 2016 trådte en ny og tydelig skillelinje fram. De rødgrønne partiene går sammen med KrF om å danne et flertall som beskriver virkeligheten i skolen annerledes enn hva som legges til grunn i meldingen framlagt av regjeringen. Der regjeringen argumenterer for et verdiløft i skolen og en fornyet generell del som en nødvendig oppdatering etter innføring av den nye formålsparagrafen fra 2008, beskriver opposisjonen en skole som på flere områder har gått i feil retning – hvor lærerne opplever en mistillit basert på økende detaljstyring, kontroll, ensretting av undervisning og et smalt kunnskapssyn⁴³. Begrunnelsen for Fagfornyelsen er fra opposisjonens side ikke bare en nødvendig oppdatering, men en justering av kursen i Kunnskapsløftet. Denne virkelighetsbeskrivelsen munner blant annet ut i et forslag om en tillitsreform i skolen⁴⁴. Da et mer konkretisert forslag om tillitsreform i skolen ble fremmet av Ap, SV og Sp i 2018 ble dette stemt ned mot Frp, Høyre, Venstre og KrFs stemmer⁴⁵.

⁴⁰ Karseth, Kvamme og Ottesen (2020)

⁴¹ Skolenes landsforbund (2015)

⁴² Utdanningsforbundet (2016)

⁴³ Karseth, Kvamme og Ottesen (2020)

⁴⁴ Stortinget (2016)

⁴⁵ Stortinget (2018)

3 Partienes skolepolitikk

Dette kapittelet tar for seg partiene som er representert på Stortinget i perioden 2017-2021, og partienes programutkast slik de foreligger i mars 2021. Hva er forskjellene og likhetene i partienes skolepolitikk? Det vil dette kapittelet forsøke å gi et overblikk over⁴⁶.

Kapittel 2 ga en overordnet gjennomgang av endringer i skolen, hvor vi også har sett at disse har vært knyttet til politiske diskusjoner om blant annet kunnskapssyn, skolens rolle i samfunnet, fellesskolen, styring av skolen og måling og testing.

Utdanningshistorikerne Alfred Telhaug og Nina Volckmar har gjennomgått partienes programmer på skoleområdet i perioden 1945-2000, og konkluderer med at det har vært en endring i partienes skolepolitikk gjennom 80- og 90-tallet⁴⁷. De peker på en økende aksept enn tidligere for ulikhet, og vekt på valgfrihet og markedsløsninger. Likhet, likeverd og like muligheter hadde vært «the ideological underpinning for the Norwegian school» fram til 70-tallet, på tvers av partier⁴⁸. Gjennom 80- og 90-tallet ble likhetsideen tonet ned i Høyres programmer, og Fremskrittspartiet skriver både i programmet for 1993 og 1997 at skolen er preget av «kunstig utjevning mellom elevene»⁴⁹. Samtidig tones betydningen av skolen som formidler av nyttig kompetanse for arbeidslivet opp på tvers av partier på 80- og 90-tallet, ofte med samfunnsøkonomisk begrunnelse.

Ifølge Telhaug og Volckmar går skillelinjene i denne perioden mellom en bred allianse bestående av sentrums- og venstresidepartiene på den ene siden, og Høyre og Fremskrittspartiet på den andre. Her vektla sentrum-venstre det offentlige og politiske ansvaret for skolen, mens høyresiden la større vekt på marked og brukervalg. Sentrum-venstre vektla verdier som like muligheter og likeverd, mens høyresiden satte institusjonell frihet og frihet for foreldre og elever høyt. Høyresiden gikk inn for å styrke den sentralt kontrollerte testingen og målingen av elever og skoler, mens sentrum-venstre så etter måter å begrense dette.

Volckmar har også i en vitenskapelig artikkel undersøkt 2013-programmene fra partiene og Sundvollen-erklæringen⁵⁰. Her konkluderer hun med at disse dokumentene ikke innvarslet

⁴⁶ Når det henvises til 2021-programmer i dette kapittelet er dette følgende: *Komiteens forslag til arbeidsprogram 2021-2025* (Rødt, 2021), *Landsstyrets forslag til arbeidsprogram 2021-2025* (Sosialistisk Venstreparti, 2021), *De store oppgavene løser vi best sammen!: 2. utkast til partiprogram 2021-2025* (Arbeiderpartiet, 2021), *Vi tror på hele Norge: Prinsipp- og handlingsprogram 2021-2025, Programkomiteens endelige utkast* (Senterpartiet, 2021), *Miljøpartiet De Grønnes partiprogram 2021-2025: For mennesker og miljø, andreutkast* (Miljøpartiet De Grønne, 2021), *Ansvar for hverandre: Forslag til program for Kristelig Folkeparti 2021-2025* (Kristelig Folkeparti, 2021), *Frihet og muligheter for alle: Andreutkast til Venstres stortingsvalgprogram 2021-2025* (Venstre, 2021), *Vi tror på Norge: Utkast til Høyres stortingsvalgprogram 2021-2025* (Høyre, 2021) og *Prinsipp- og handlingsprogram 2021-2025: Programkomiteens 1. høringsutkast* (Fremskrittspartiet, 2021)

⁴⁷ Telaug og Volckmar (1999)

⁴⁸ Ibid., s. 284

⁴⁹ Ibid., s. 285

⁵⁰ Volckmar (2014)

omfattende reformer, men at det likevel ble lagt opp til en kursendring på flere områder i regjeringserklæringen fra 2013:

- *Skolen som kunnskapsbedrift*: Mer ensidig enn de rødgrønne partiene ønsker regjeringen å vektlegge grunnleggende ferdigheter, måling og testing, og offentliggjøring av resultater som skolens formål
- *Privatisering*: Regjeringen varsler en liberalisert av friskolelov som sannsynligvis vil ha til konsekvens at det etableres flere private skoler
- *Kristendom*: Kristendommen skal gis større plass i skolen, og et nytt KRLE-fag skal inneholde minst 55 prosent kristendom

Hvordan ser så landskapet ut ved inngangen til 2020-årene?

I det videre tar vi for oss politikken slik den framgår i partienes 2021-programmer. Dette notatet er skrevet i mars 2021, og baserer seg dermed på utkastene til programmer fra partienes programkomiteer. Analysen er skrevet med forbehold om at landsmøtene står fritt til å vedta den politikken de måtte ønske. De videre delkapitlene inngår likevel i partipolitiske konflikter vi kjenner igjen fra dette notatets gjennomgang av forskning og tidligere reformer i skolen, samt hovedlinjene i tidligere stortingsvalgsprogrammer. Det vil likevel være mer finmaskede forskjeller mellom partiene som går tapt i et kort notat som dette, som for eksempel ville kunne vært fanget opp av en lesning av partienes merknader og voteringer i Stortinget.

Vi identifiserer fire sentrale tema for å forstå de store linjene i partienes skolepolitikk i 2021-programmene. Disse er a) skolens oppgave og synet på hva elevene skal lære, b) fellesskolen, mangfold og differensiering, c) styring, måling og tillit og d) læreren. I tillegg lister vi i delkapittel 3.5 opp noen andre viktige enkeltsaker. Dette notatet inneholder ikke en uttømmende oversikt over all skolepolitikk partiene har i sine programmer, men er et forsøk på å trekke noen overordnede linjer.

3.1 Skolens oppgave og synet på hva elevene skal lære

Skolen har en viktig oppgave i å forsyne kunnskapsøkonomien med kompetente arbeidstakere. Som vi har sett i kapittel 2, er dette en del av skolens formål som ble stadig sterkere betont gjennom 90- og 00-tallet. Med Kunnskapsløftet blir kompetanse for arbeidslivet tungt vektlagt i de nye faglæreplanene. Ser vi på partienes programmer for 2021 er det ingen opposisjon mot dette som viktig i skolen. Det argumenteres i bredden av partiprogrammer for at skolen skal gi elevene de verktøyene de trenger for livet og arbeidslivet.

Gjennom opplæringslovens §1-1 – skolens grunnlov – har opplæringen et langt bredere formål enn læring for arbeidslivet. Her heter det blant annet at skolen skal «opne dører mot verda og framtida», gi «historisk og kulturell insikt», «fremje demokrati, likestilling og vitskaplig tenkjemåte» og la elevene «utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrong». Vi har i kapittel 2 sett at sentrum-venstre i større grad enn høyresiden har vektlagt slike bredere formål ved skolen og et bredere kunnskapssyn – for eksempel da den rødgrønne

regjeringen overtok forvaltningen av læreplanen Kunnskapsløftet og ved stortingsbehandlingen av fagfornyelsen.

Også i partiprogrammene finner vi denne skillelinjen i hvordan partiene omtaler skolens formål. I Høyres program finner vi for eksempel ingen henvisninger til andre formål ved skolen enn et kunnskapsbegrep sentrert rundt lesing, skriving og regning, samlet under overskriften «En kunnskapskole som gir muligheter for alle». I Høyres skolekapittel er ikke ord som dannelse, demokrati eller utforskertrang nevnt. Fremskrittspartiets program peker i samme retning, selv om det her heter at «kunnskap og dannelse» er målsetningen for utdanningssystemet. Fremskrittspartiet ønsker «i sterkere grad vektlegge basisfag» enn i dag, og kunnskaper i norsk, engelsk, matematikk, naturfag, IKT og forståelse av det norske samfunnet og norske verdier trekkes fram spesielt.

Blant de andre partiene finnes det to typer av formuleringer som peker i motsatt retning. Hos SV og Rødt er det en uttalt problembeskrivelse at skolen de siste årene har blitt mer og mer teoretisert, og at andre former for kunnskap og læring blir nedvurdert. Hos Ap, MDG, Sp og KrF finnes ulike formuleringer om et bredere kunnskapssyn. I KrFs program finnes for eksempel et eget delkapittel med tittelen «En skole for hele mennesket». Hos Sp heter det at «For mange elever vil det å få anerkjennelse og utløp for praktiske ferdigheter være en viktig motivasjon for å lære». Venstre vil at kreative, praktiske og estetiske fag skal få større plass i skolen. Ap har et eget delkapittel i sitt program med «En mer praktisk skole» som overskrift. Både Ap og MDG ønsker en sjettede grunnleggende ferdighet i skolen. MDGs forslag er «praktiske ferdigheter», Aps «kreativitet, innovasjon, problemløsning, kildekritikk og kritisk tenkning». Det siste er også tydelig inspirert av Ludvigsensutvalgets utredning, og sånn sett like mye en modernisering av arbeidsrettet kompetanse.

I sum kan vi si at vi finner en tydelig vektlegging av skolen som kunnskapsformidler i alle partiers programmer, men at sentrum-venstre legger noe større vekt på et bredere læringssyn og skolens bredere oppgave slik den framgår av formålsparagrafen enn hva Fremskrittspartiet og Høyre gjør. Vi finner slik sett igjen skillelinjen som har kommet til uttrykk både i behandlingen av Kunnskapsløftet og Fagfornyelsen i Stortinget de siste 15 årene.

3.2 Fellesskolen, mangfold og differensiering

Siden 1800-tallet har skolen blitt mer enhetlig og inkluderende for nye grupper – barn på bygda, arbeiderklassen, jenter, minoriteter, elever med spesielle behov. Samtidig har det vært en langvarig partipolitisk konflikt – særlig langs en høyre-venstre-akse – knyttet til hvor stor grad av oppdeling av fellesskolen som skal finne sted, og hvilken vekt som skal legges på verdien valgfrihet og individuelle behov når denne kommer i konflikt med andre verdier, som fellesskap og samfunnsbygging.

I bredden av programmer for 2021 er politikken i stor grad formulert som tiltak for å styrke det tilbudet individet (eleven med foreldre) skal få gjennom skolen. Hos flere av sentrum-venstre-partiene finner vi likevel formuleringer knyttet til at skolen er en viktig arena for å bygge fellesskap på samfunnsnivå, mens dette ikke er omtalt i de borgerlige programmene.

I partiprogrammene for 2021 finner vi konkrete saker hvor partiene skiller lag knyttet både til privatskoler, oppdeling av undervisning i grupper etter elevenes faglige nivå og opptakssystemet til videregående.

I 2003 vedtok Bondevik II-regjeringen en friskolelov etter svensk modell, med unntak for muligheten til å ta ut utbytte. De eksisterende kravene om formål for å opprette privatskoler ble opphevet – så lenge kvaliteten var god nok, kunne privatskolen drives. I 2007 vedtok de rødgrønne en mer restriktiv privatskolelov etter modell av Privatskoleloven anno 1985, igjen med særskilte formålkrav for å opprette privatskole. I 2015 vedtok det borgerlige stortingsflertallet å utvide godkjenningsgrunnlaget for nye privatskoler til også skoler med en særskilt profil og private yrkesfagskoler. På de seks første årene under Solberg-regjeringen økte antallet privatskoler med 36 prosent, mens det under de åtte årene under Stoltenberg II-regjeringen var en økning på 24 prosent⁵¹. Mange nye privatskoler har blitt opprettet i forbindelse med nedleggelse av kommunale grendeskoler, men i perioden 2013-2019 ser vi at mange av kommunene med nye privatskoler er bykommuner – flest nye kom det i denne perioden i Oslo og Stavanger⁵².

I stortingsprogrammene ser vi at privatskoler (også omtalt som friskoler) er en konfliktsak mellom partiene. Arbeiderpartiet, Senterpartiet, SV og Rødt skriver i sine programmer at adgangen til å etablere privatskoler må begrenses. Rødt går lengst, i å slå fast at skolen skal være driftet av det offentlige. Senterpartiet vil stramme inn adgangen til å etablere private profilskoler. Arbeiderpartiet vil stramme inn privatskoleloven, men definerer ikke på hvilken måte. Vi må anta at utgangspunktet er partiets problembeskrivelse – at «et stort innslag av private skoler tapper offentlige budsjetter og skaper større skiller mellom barna». Både SVs og Aps programmer inneholder punkter om å innføre en lokal vetorett mot privatskoler. I SVs program legges det også opp til at det er gjennom denne endringen at privatskoletilbudet skal reduseres, men programmet inneholder ellers ingen formuleringer om godkjenningsgrunnlag. MDG ønsker å beholde dagens adgang til å etablere privatskoler, men ikke øke denne adgangen. I KrFs program ses privatskoler som et positivt supplement til den offentlige skolen, men programmet har ingen spesifikke formuleringer om at politikken skal liberaliseres ytterligere. Det har heller ikke Venstre, men skriver at «det skal være rom for flere friskoler i Norge». Det samme gjelder Høyre, som blant annet skriver at de ønsker å «legge til rette for flere» og «si ja til» profilskoler, altså privatskoler som ikke er basert på alternativ pedagogikk eller livssyn (slik privatskoleforliket i Stortinget fra 2007 la til grunn), men som har en annen «profil» enn offentlige skoler. Fremskrittspartiet ønsker en fri adgang til å etablere privatskoler, uten de godkjenningsgrunnlag som i dag finnes i loven, så fremt skolene oppfyller kvalitetskrav og ikke er til hinder for integrering.

Også nivådelte klasser er et tema som partiene har ulike meninger om i partiprogrammene. Gjennom opplæringslovens §8-2 har ikke skoler «til vanleg» anledning til å dele klasser etter faglig nivå. Dette kan imidlertid gjøres i kortere perioder, og ellers skjer den tilpassede opplæringen innenfor felles klasser. Fremskrittspartiet ønsker å fjerne denne bestemmelsen slik at skoler fritt kan dele undervisningen i nivåbaserte klasser. Høyre ønsker å teste ut økt

⁵¹ Rossing (2020)

⁵² Ibid.

bruk av nivådelte klasser gjennom et pilotprosjekt og en egen utprøving for fellesfag på ungdomstrinnet. Ingen av de øvrige partiene går inn for økt bruk av nivådelte klasser. Arbeiderpartiet, KrF, Høyre og Fremskrittspartiet går inn for at det skal være mulig for elever med gode faglige resultater å ta fag på høyere nivå i skolesystemet. Denne uenigheten speiler i noen grad ulike syn på eleven som mottaker av læring, og skolen som fellesskap der ulike elever lærer sammen

Ulike syn på individ og fellesskap finner vi også i partipolitisk uenighet om opptakssystemet til skolen. Økt grad av karakterbasert opptak (også kalt fritt skolevalg) til videregående skole vil av partier til høyre typisk begrunnes med verdien av valgfrihet, mens det partier til venstre blant annet typisk vil advare mot en utvikling i retning av A- og B-skoler, hvor friheten til å velge skole er mindre jo dårligere karakterer eleven har og elever med gode karakterer blir samlet på enkeltskoler. Debatten handler ikke bare om valgfrihet, men også om ulike syn på hvordan sosiale forskjeller reduseres. En underliggende bekymring som ofte kommer frem i debatten er at karakterbasert opptak i store skolefylker som for eksempel Oslo, er om ordningen bidrar til økte forskjeller. Venstresiden argumenterer at karakterbasert opptak bidrar til skarp konkurranse om de beste skolene og i praksis nivådeling mellom elever som har gode forutsetninger for å få toppkarakter (fra høyere sosioøkonomiske lag) og elever med stor sjanse for lavere karaktersnitt (ofte fra lavere sosiale lag). Fra høyresiden er gjerne et motargument at tvert imot vil karakterbasert opptak gi sterke elever også fra mindre ressurssterke nabolag og bydeler, muligheten til å komme inn på de beste skolene, om bara karakterene er gode nok. I programmene for 2021 er det en tydelig skillelinje mellom partiene Høyre og Fremskrittspartiet på den ene siden, som ønsker å innføre karakterbasert opptak til videregående skoler i hele landet, mens Rødt, SV, Ap, Sp, KrF og MDG ønsker at dette skal være opp til fylkene å bestemme. Venstre befinner seg her i en mellomposisjon med formuleringen om at partiet ønsker «fritt skolevalg i hele landet samtidig som vi bevarer en grad av lokal bestemmelsesrett».

3.3 Styring, måling og tillit

I årene som har gått siden innføringen av Kunnskapsløftet og Nasjonalt kvalitetsvurderingssystem har det gått mange politiske debatter om systemet for styring, måling og testing i skolen, og typisk har debatten fulgt et høyre-venstremønster, hvor partiene til venstre i større grad har forsøkt å redusere omfanget av detaljstyring i form av måling og tester. Dette har også kommet til uttrykk under overskriften «tillitsreform», som de rødgrønne partiene og KrF tok til orde for under behandlingen av Fagfornyelsen i skolen⁵³. En undersøkelse blant over 800 rektorer og skoleledere viste i 2017 at 3 av 4 melder om økt rapportering de siste tre årene⁵⁴.

I partiprogrammene for 2021 er det en felles ambisjon for partiene både til høyre og venstre å redusere byråkrati og detaljstyring i skolen. Høyre har for eksempel programfestet å «fortsette kampen mot unødvendig byråkrati og rapporteringskrav i skolen».

⁵³ Karseth, Kvamme og Ottesen (2020)

⁵⁴ Utdanningsforbundet (2017)

Fremskrittspartiet vil «reduere byråkrati i skolen». Arbeiderpartiet vil «avbyråkratisere skolen ved å fjerne tidstyver og unødvendige krav til rapportering og dokumentasjon».

Blant flere av partiene i sentrum- venstre knyttes måling og testing i skolen svært tydelig til økende byråkrati og detaljstyring. I Senterpartiets program heter det for eksempel at:

Vi har over flere år sett en tiltagende målstyring i skolen – som i offentlig sektor for øvrig. Dette skaper problemer. Det som måles er det som får oppmerksomhet. Det som ikke måles, eller ikke kan måles, står i fare for å bli nedprioritert. Det handlingsrommet som «Kunnskapsløftet» var ment å gi skolen lokalt og den enkelte lærer, er i realiteten kraftig strammet inn. Dette har bidratt til å skape et omfattende skolebyråkrati

En problembeskrivelse som ligner, er å finne i Rødts program:

Det har vært en økt bruk av kartlegging og testing som ensidig måling av «kvalitet» i skolen. I flere områder av landet har testene blitt gjenstand for prestisjefag og konkurranse blant skoledirektører og politikere, som vi ser i bruken av nasjonale prøver. Dette har ført til enda mer teoretisering og undervisning retta inn mot bedre prøveresultater og voksnes prestisje på kort sikt, heller enn det beste for barnas læring på lang sikt

I programmene til KrF, MDG, Sp, Ap, SV, og Rødt er det ulike formuleringer om å redusere omfanget av tester og måling. På dette området er det i dag større enighet mellom disse partiene enn tidligere. For eksempel hadde både Senterpartiet og SV formuleringer om å redusere omfanget av tester og prøver i skolen i sine 2013- og 2017-programmer, mens vi først finner en uttalt målsetning om å begrense omfanget av testing og måling i 2021-programmet for Arbeiderpartiet, som nå vil «gjennomgå NKVS [nasjonalt kvalitetsvurderingssystem] for å redusere bruken av tester og prøver». KrF har en lignende formulering, og vil i sitt program «gjennomgå kvalitetsvurderingssystemet i skolen slik at det i større grad fanger opp bredden i samfunnsoppdraget, og vurdere antallet nasjonale prøver og hvorvidt resultatene skal offentliggjøres, og vurdere å redusere antallet nasjonale prøver». MDG vil «reduere omfanget av testing og målstyring». Sentrum-venstre-partiene skiller likevel lag i tiltakene, hvor SV og Sp har programfestet å avvikle norsk deltakelse i PISA-undersøkelsen, mens Rødt vil avvikle all standardisert testing. Dette ønsker ikke MDG, Ap og KrF.

Venstre og Fremskrittspartiet har også i sine programmer formuleringer om å redusere rapportering og byråkrati i skolen, men knytter ikke denne ambisjonen til systemene for kvalitetsvurdering og testing. Venstre tar imidlertid til orde for en «ansvarsreform» i skolen, men om dette er noe som ligner KrF og de rødgrønnes «tillitsreform» framgår ikke.

Høyre går lengst i motsatt retning. Partiet knytter ikke ambisjonene om å redusere rapportering og detaljstyring i skolen til systemene for kvalitetsvurdering og testing, men tar heller til orde for nye tester: En ny nasjonal prøve i skrivefag, å erstatte kartleggingsprøvingen i 3. klasse med ytterligere en nasjonal prøve og egne overgangsprøver når elever begynner på en ny skole. Partiet ønsker også at skolens resultater på ulike prøver skal være offentlig tilgjengelig. I Høyres program heter det også at «kommuner og fylkeskommuner som havner

under en nedre grense for kvalitet, blir pålagt bistand». Dette vitner også om et begrep om kvalitet i skolen som spesifikt handler om å oppfylle visse standardiserte og målbare kvalitetskriterier. Andre partier bruker også ordet «kvalitet» i sine skoleprogrammer, men da er ikke veien til kvalitet nødvendigvis forstått som å gå gjennom «systemer for kvalitetssikring, kvalitetsutvikling og kvalitetskontroll», slik det er i Høyres program. Dette betyr ikke at andre partier er uenig i at slike systemer må finnes, men i Høyres program er disse systemene i større grad løftet fram som kjennetegn på en god skole.

3.4 Læreren

Gjennom årene som har gått siden Kunnskapsløftet ble initiert har mange av de nasjonale satsingene for skolen handlet om å styrke læreren. *Kompetanse for utvikling* (2005-2008), *Kompetanse for kvalitet* (2009-2025), *GNIST* (2009-2013) og *Lærerløftet* (2014-) kan nevnes spesielt. Lærerløftet – med en ny, femårig grunnskolelærerutdanning, skjerpede opptakskrav til lærerutdanning, krav om faglig fordypning og betydelige investeringer i læreres etter- og videreutdanning – har vært svært sentralt blant Solberg-regjeringens politiske initiativer på skoleområdet. Dette bygger likevel på en bred politisk enighet på tvers av partienes skoleprogrammer og over flere perioder. Utdanningsforsker Nina Volckmar skriver for eksempel i en vitenskapelig artikkel om partiprogrammene i 2013 at enigheten mellom partiene om å satse på læreren er «slående» og «nærmest unison»⁵⁵. Samtidig peker den regjeringsoppnevnte ekspertgruppa om lærerrollen på at det er spenninger mellom det de kaller «profesjonalisering innenfra», altså at lærerprofesjonen selv løfter lærerens yrkesutøvelse, og «profesjonalisering ovenfra», der læreren løftes gjennom myndighetenes styring⁵⁶. Dette forstås av denne ekspertgruppen som en spenning blant annet fordi omfanget av styring og kontroll kan tenkes å stå i veien for lærerfellesskapets egen profesjonalisering «innenfra».

I programmene for 2021 er det stor enighet mellom partiene om å fortsette satsingen på læreren, og at lærernes arbeidsvilkår og kompetanse henger tett sammen med skolens kvalitet. For eksempel skriver Arbeiderpartiet at de vil «garantere fortsatt storsatsing på kompetanseutvikling for lærere» og Høyre at de vil «fortsette den rekordstore satsningen på videreutdanning av lærere». Rødt er et unntak fra det sterke fokuset på læreren i partienes programmer. Rødt omtaler ikke læreren i særlig grad i sitt program.

Det er likevel noen forskjeller i hvordan partiene prioriterer og noen uenigheter om retning for en lærersatsning. Et slikt tema er kompetansekrav for lærere. I 2015 vedtok stortingsflertallet at en lærer må ha 30 studiepoeng i norsk, matte og engelsk for å undervise i respektive fag på barneskolen og 60 studiepoeng på ungdomsskolen (og 30 studiepoeng i andre undervisningsfag). I programmene har Høyre og Arbeiderpartiet punkter om å beholde disse kompetansekravene. Øvrige partier har ingen konkrete bestemmelser om å beholde kompetansekravene. Høyre har som eneste parti programfestet å «vurdere å innføre slike kompetansekrav i flere fag». SV og Arbeiderpartiet har programfestet at bestemmelsen om kompetansekrav ikke skal ha tilbakevirkende kraft for lærere som

⁵⁵ Volckmar (2014, s. 489)

⁵⁶ Ekspertgruppa om lærerrollen (2016)

allerede arbeider i skolen – det disse programmene omtaler som «avskilting av lærere». Øvrige partier har ikke programpunkter om dette.

En annen del av den nasjonale satsningen Lærerløftet var å heve kravet til matematikkarakter fra videregående for å komme inn på lærerutdanningen fra 3 til 4. KrF, Rødt, Sp, Ap og SV vil fjerne kravet om karakteren 4 i matematikk. Høyre vil beholde ordningen, og på sikt innføre krav om karakteren 4 også i norsk og engelsk fra videregående for å komme inn på lærerutdanningen. Frp, MDG og Venstre har ikke programfestet punkter om dette spørsmålet.

En rekke av partiene har ambisjoner for å rekruttere flere kvalifiserte lærere til skolen, med litt ulike virkemidler. MDG vil stille krav til at alle kommuner har handlingsplaner for å nå full lærerdekning i sine undervisningsstillinger. KrF ønsker en nasjonal handlingsplan for å rekruttere kvalifiserte lærere og endre opplæringsloven slik at elevene får en rett til kvalifiserte lærere i alle timer som regnes som opplæring.

Høyre vil «prøve ut nye ordninger for å sikre flere kvalifiserte lærere i skolen, for eksempel ved å gjøre det mulig for ansatte i skolen å få tilleggskompetanse og undervise i flere trinn eller ved å få flere ansatte i skolen til å fullføre lærerutdanningen mens de står i jobb».

Arbeiderpartiet har fire tiltak for å øke andelen kvalifiserte lærere i skolen i sitt program: a) et kompetanseløft for de som underviser i skolen og mangler formalkompetanse, b) flytte ansvaret for lærernes kompetanseheving fra arbeidstaker til arbeidsgiver, c) gjøre det obligatorisk for kommunene å lage en plan for videreutdanning og d) et eget program for å rekruttere tilbake lærere som har forlatt yrket.

Også i spørsmålet om lærertetthet er det forskjeller mellom partiene. I 2017 ble det vedtatt en egen norm for antallet elever per lærer i grunnskolen. Det ble vedtatt etter budsjettforhandlinger hvor KrF fikk gjennomslag på tvers av primærstandpunktene til Venstre, Høyre og Frp, som i utgangspunktet ikke ønsket å innføre en slik lærernorm⁵⁷. I programmet for 2021 ser vi at KrF har dette som sitt første punkt i programmet: «Bruke ressursene i skolen på å heve kvaliteten og øke lærertettheten». Ap skriver i sitt program at de ønsker å beholde minstenormen for lærertetthet. SV og Rødt har i sine programmer formuleringer som antyder at de ønsker å ytterligere stramme inn normen for lærertetthet. Rødt ønsker «mindre klasser» og SV skriver at de vil «tydeliggjøre lærernormen». Senterpartiet er uenig, og vil avvikle lærernormen for å gi kommunene større frihet til å selv prioritere hvordan de ønsker å bruke pengene. De øvrige partiene har ingen programformuleringer om temaet.

I sum kan vi si at partiene er samstemte i sine programmer om å legge vekt på læreren for å styrke skolen – med et unntak for Rødt, som bare i noen formuleringer omtaler læreren i sitt skolekapittel. Det er likevel uoverensstemmelser langs en høyre-venstreakse rundt saker som hvorvidt kompetansekrav for å undervise i fag skal gjelde med tilbakevirkende kraft for lærere som allerede underviser i skolen, hvorvidt karakteren 4 i matematikk fra videregående skal være et absolutt krav for å komme inn på lærerutdanningen, hvor mye

⁵⁷ Breivik, Krekling og Tandstad (2017)

vekt som legges på å få flere kvalifiserte lærere og hvorvidt en norm for lærertetthet er programfestet.

3.5 Andre konkrete enkeltsaker

Dette delkapitlet tar for seg andre enkeltsaker som bidrar til å skille partiene fra hverandre. Dette er saker som ikke går direkte under de fire temaene dette notatet har lagt vekt på, men som henger tett sammen med for eksempel partienes syn på hvor bredt eller smalt skolens oppdrag er – for eksempel knyttet til sosial utjevning – og på hvor bredt eller smalt synet på hva hvilken kunnskap og læring skolen skal vektlegge er.

3.5.1 De minste elevene

Med Reform 97 ble seksåringene tatt inn i skolen. Vi har sett at intensjonen den gang var en egen pedagogikk for seksåringene, mer likt barnehagen. I 2018 ble det fremmet representantforslag fra KrF og Senterpartiet om evaluering av seksårsreformen. En evaluering ble enstemmig vedtatt. I innstillingen fra komiteen framkommer det at det er enighet om at de yngste elevene lærer annerledes enn de eldre⁵⁸. Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til læreplanens overordnede del, der de yngste elevenes behov for varierte og praktiske læringsformer er presisert. SV, Ap og Sps medlemmer i utdannings- og forskningskomiteen mener i denne innstillingen at dette ikke er tilstrekkelig, og at

«norsk skole er blitt for akademisert, og at regjeringen Solberg har gjort for lite for å fremme praktisk og variert læring i skolen, og mener dette også er viktig for de yngste elevene. Med praktisk læring viser disse medlemmer til alle læringsmetoder der elevene kan tilegne seg kunnskap gjennom praktiske oppgaver, aktiviteter og deltakelse, altså metoder som ikke handler om å løse oppgaver gjennom rent teoretiske øvelser. Hvilke læringsmetoder det omfatter, avhenger av elevenes alder, og for de yngste elevene vil det innebære læring gjennom lek, dans, sang og andre lærerike aktiviteter»

I programmene finner vi igjen en slik skillelinje. Både KrF og MDG har programfestet at første klasse hvor læring gjennom lek skal prioriteres høyere. Også SV og Sp understreker at de minste har et særlig behov for fysisk aktivitet, fri lek, relasjonsbygging og en mindre teoretisert skole. Forslagene om skolemat og gratis SFO (se dette notatets delkapittel 3.5.2 og 3.5.3) må forstås som tiltak som sentrum-venstrepartiene ser som særlig viktige for de yngste elevene. Ap, SV og Sp har programfestet at evalueringen av seksårsreformen skal gjennomføres. Rødt vil flytte seksåringene ut av skolen og til barnehagen.

Fremskrittspartiet, Høyre og Venstre vil gi foreldre mer fleksibilitet til å velge når barna starter på skolen, såkalt fleksibel skolestart. Arbeiderpartiet har programfestet et prøveprosjekt med dette.

⁵⁸ Utdannings- og forskningskomiteen (2018)

3.5.2 Skolemat

Ap, Sp, SV, Rødt og MDG har programfestet at det skal innføres et felles skolemåltid organisert av skolen. Hos Senterpartiet er det presisert at skolene skal kunne kreve en egenandel. SV presiserer at skolemåltidet skal være gratis. Hos andre partier er ikke spørsmålet om betaling omtalt. Gjennomgående i programmene understrekes det at dette skal være et sunt skolemåltid, og bedre folkehelse må forstås som en viktig del av begrunnelsen for forslaget.

Venstre mener spørsmålet om skolemat må være opp til kommunene. Frp, KrF og Høyre tar ikke opp skolemat i sine programmer. Ingen av programmene argumenterer mot skolemat, men fra Høyres nettside under *Dette mener Høyre om skolemat*, finner vi at dette sees som et prioriteringsspørsmål: «Vi prioriterer kunnskap og mestring, Arbeiderpartiet prioriterer skolemat [...] Høyre mener vi må prioritere det viktigste først»⁵⁹.

3.5.3 Skolefritidsordning og heldagsskole

150.000 barn deltar i skolefritidsordningen (SFO/AKS). Tall fra Utdanningsdirektoratet viser at dette er 60 prosent av barna i 1.-4. klasse, at den gjennomsnittlige månedlige foreldrebetalingen er på 2500 kroner for en heltidsplass, og at aktivitetstilbudet i stor grad varierer⁶⁰.

Det er variasjon mellom partiene i om skole og SFO skal gå i retning av en heldagsskole. Rødt, MDG og Senterpartiet advarer mot en slik utvikling. Arbeiderpartiet skriver i sitt program at de ønsker å «vurdere å utvide antall timer på skolen for de yngste elevene slik at det blir tid til både fag og lek». Partiet vil også ha en egen nasjonal standard for innholdet i og kvaliteten på SFO. Også SV har programfestet en kvalitetsheving på SFO.

Hva gjelder foreldrebetaling, har både SV og Rødt programfestet gratis SFO, mens Arbeiderpartiet har programfestet en gradvis innfasing av gratis SFO – først for første klasse. Gratis SFO er nytt i Arbeiderpartiets program og formuleringene om det samme er skjerpet fra SVs 2017-program, til 2021-programmet.

Mens disse partiene går inn for gratis SFO for alle barn, ønsker Senterpartiet og Høyre henholdsvis gratis kjernetid og redusert foreldrebetaling som en ordning målrettet mot lavinntektsfamilier. KrF vil mer generelt « redusere økonomiske hindre for bruk ».

Fremskrittspartiet omtaler ikke SFO i sitt program.

3.5.4 Religion

Som vi har sett var en ny plass for religion i skolen en av de sentrale endringene som kom med Sundvoldenerklæringen da Høyre og Fremskrittspartiet tok over regjeringmakten i 2013. Et nytt KRLE-fag skulle sørge for at majoriteten av tiden i skolens religionsundervisning ble viet kristendom. I programmene for 2021 ser vi at SV, MDG og Venstre vil endre KRLE-

⁵⁹ Høyre (2019)

⁶⁰ Utdanningsdirektoratet (2020)

faget til et mer mangfoldig fag. KrF understreker betydningen av KRLE-faget for at elevene skal «sikres kunnskap om grunnleggende verdier i kristen arv og tradisjon». Frp, KrF og Sp understreker i sine programmer at den kristne kulturarven er viktig i skolen. Dette er således et spørsmål som ikke følger en klassisk høyre-venstre-akse. I stedet finner vi SV, MDG og Venstre plassert mer mot en sekulær side, Frp, KrF og Sp mer mot en ikke-sekulær side.

3.5.5 Elevvurdering

Partiene har noe avvikende syn på hvilke vurderingsformer som bør benyttes i skolen. SV, MDG ønsker forsøk med alternative vurderingsformer, som mappevurdering – mens Rødt ønsker å innføre mappevurdering i stedet for eksamen allerede i dag. Senterpartiet og Venstre ønsker en gjennomgang av vurderingsformene med formål å bedre være en støtte for læring, skolens overordnede formål og sikre rettferdighet og forutsigbarhet (Sp), og å gjenspeile de arbeidsformene elevene kommer til å møte senere i utdanning og arbeidsliv (Venstre). Høyre skriver i sitt program at de ønsker å gjøre utprøvinger av nye eksamensformer, men da innenfor rammen av eksamen.

Det er også uenighet om karakterer. Rødt ønsker å utvikle karakterer. MDG og SV har formuleringer knyttet til å begrense bruken av karakterer i grunnskolen, og SV vil gjennomføre forsøk med karakterfri 8. klasse.

De øvrige partiene har programmer som indikerer at de i store trekk ønsker å beholde elevvurderingen som i dag.

Notatet er skrevet av Axel Fjeldavli. Forfatteren står ansvarlig for alle eventuelle feil og mangler i dokumentet. Ta gjerne kontakt dersom du finner slike.

Tankesmien Agenda vil rette en stor takk til flere som har tatt seg tid til å svare på faglige spørsmål underveis.

4 Referanser

- Arbeiderpartiet. (2021). *De store oppgavene løser vi best sammen!: 2. utkast til partiprogram 2021-2025*. Oslo: Arbeiderpartiet. Hentet fra https://res.cloudinary.com/arbeiderpartiet/image/upload/v1/ievv_filestore/f140f516e12b4e4bbc402d451bc4738e24f5ec51c48646f28d114b773633fc19
- Bergesen, H. (2006). *Kampen om kunnskapsskolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bergh, J., & Karlsen, R. (2019). Politisk dagsorden og sakseierskap ved stortingsvalget i 2017. I J. Bergh, & B. Aardal (Red.), *Velgere og valgkamp*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Brevik, E., Krekling, D., & Tandstad, B. (2017). Lærernormen største stridsspørsmål i budsjettforhandlingene. *nrk.no*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/laerernormen-storste-stridssporsmal-i-budsjettforhandlingene-1.13787403>
- Christensen, T., & Lægreid, P. (2001). New Public Management i norsk statsforvaltning. I B. Tranøy, & Ø. Østerud (Red.), *Den fragmenterte staten*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dale, E. L., & Øzerk, E. (2009). *Underveisanalyser av Kunnskapsløftets intensjoner og forutsetninger*. Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo.
- Ekspertgruppa om lærerrollen. (2016). *Om lærerrollen*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Engelsen, B., & Karseth, B. (2007). Læreplan for Kunnskapsløftet - et endret kunnskapssyn? *Norsk Pedagogisk Tidsskrift, 91*, ss. 404-415.
- FIKS. (2020). *Nasjonale satsinger*. Hentet fra FIKS- Forskning, innovasjon og kompetanseutvikling i skolen: <https://www.uv.uio.no/forskning/satsinger/fiks/kunnskapsbase/nasjonale-satsinger/>
- Fremskrittspartiet. (2021). *Prinsipp- og handlingsprogram 2021-2025: Programkomiteens 1. høringsutkast*. Oslo: Fremskrittspartiet. Hentet fra <https://www.frp.no/aktuelt/2020/10/vil-forenkle-norge>
- Haug, P. (2003). *Evaluering av Reform 97*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Høyre. (2019). *Dette mener Høyre om skolemat*. Hentet fra Høyre: <https://hoyre.no/arkiv/dette-mener-hoyre-om-skolemat/>
- Høyre. (2021). *Vi tror på Norge: Utkast til Høyres stortingsvalgprogram 2021-2025*. Oslo: Høyre. Hentet fra <https://hoyre.no/politikk/partiprogram/forslag-nytt-partiprogram/>
- Jakobsen, S. (2003). *Reform 97: Stor reform med liten virkning*. Hentet fra forskning.no: <https://forskning.no/skole-og-utdanning-barn-og-ungdom-norges-forskningsrad/reform-97-stor-reform-med-liten-virkning/1065759>

- Karseth, B., Kvamme, O., & Ottesen, E. (2020). *Fagfornyelsens læreplanverk*. Oslo: Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. (1991). *Organisering og styring i utdanningssektoren (St.meld. nr. 37 1990-91)*. Oslo: Stortinget.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. (1992). *Kunnskap og kyndighet (St. meld. nr. 33 1991-92)*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. (1993). *... vi smaa en alen lange (St.meld. nr. 40 1992-93)*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Kristelig Folkeparti. (2021). *Ansvar for hverandre: Forslag til program for Kristelig Folkeparti*. Oslo: Kristelig Folkeparti. Hentet fra <https://krf.no/nyheter/programkomiteen-legger-frem-forslag-til-nytt-program-et-program-for-var-tid/>
- Kultur- og vitenskapsdepartementet. (1988). *Med viten og vilje (NOU 1988: 28)*. Oslo: Kultur- og vitenskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2013). *På rett vei (Meld. St. 20 2012-2013)*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2016). *Fag - Fordypning - Forståelse (Meld. St. 28 2015-2016)*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Lillejord, S. (2015). *Den lange veien mot en inkluderende skole. Bedre skole*.
- Lind, K. (1999). *Modernisering og fornyelse*. I T. Grønlie (Red.), *Forvaltning for politikk*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Miljøpartiet De Grønne. (2021). *Miljøpartiet De Grønnes partiprogram 2021-2025: For mennesker og miljø, andreutkast*. Oslo: Miljøpartiet De Grønne. Hentet fra <https://drive.google.com/file/d/16SQhd1IJDzIMGmjulP4aw9nDYawLpp0L/view>
- Olsen, O., Arnesen, E., Seljestad, L., & Skarpenes, O. (1998). *Fagopplæring i omforming*. Bergen: Gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning, UiB.
- Rossing, S. (2020). *Privatskoler overtar for de offentlige*. Hentet fra Nationen: <https://www.nationen.no/politikk/private-skoler-overtar-for-de-offentlige/>
- Rødt. (2021). *Komiteens forslag til arbeidsprogram 2021-2025*. Oslo: Rødt. Hentet fra <https://roedt.no/fil/e73af9dea23be514ae814823e4f4891c52d311ca.pdf?dl=>
- Seip, Å. (2019). *Om forhandlingsansvaret for lærerne*. Oslo: Fafo.
- Senterpartiet. (2021). *Vi tror på hele Norge: Prinsipp- og handlingsprogram 2021-2025, Programkomiteens endelige utkast*. Oslo: Senterpartiet. Hentet fra <https://www.senterpartiet.no/stortingsvalg-2021/program/komite-for-prinsipp-og-handlingsprogram-for-perioden-2021-2025/Sp-program%202021-2025%20>

%202%20utkast%20fra%20programkomiteen.pdf/_/attachment/inline/41b54676-e755-46aa-b017-718b95caf882:2cbc587d7ef

Skolenes landsforbund. (2015). *Glimrende om fremtidens skole*. Hentet fra Skolenes landsforbund: <https://skoleneslandsforbund.no/glimrende-om-fremtidens-skole/>

Sosialistisk Venstreparti. (2021). *Landsstyrets forslag til arbeidsprogram*. Oslo: Sosialistisk Venstreparti. Hentet fra <https://www.sv.no/wp-content/uploads/2021/03/Sak-2-SVLM21-Landsstyrets-forslag-til-arbeidsprogram-2021-2025-1.pdf>

Store norske leksikon. (2019). *NKVS Nasjonalt Kvalitetsvurderingssystem for skolen*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/NKVS_Nasjonalt_Kvalitetsvurderingssystem_for_skolen

Stortinget. (2016). *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Fag - Fordypning - Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Oslo: Stortinget.

Stortinget. (2018). *Representantforslag om tillitsreform i skolen*. Hentet fra Stortinget: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=71882>

Støren, L., & Sandberg, N. (2001). *Gjennomstrømming i videregående opplæring 1994-1999*. Oslo: NUFU.

Støren, L., Skjersli, S., & Aamodt, P. (1998). *I mål?* Oslo: NIFU.

Telaug, A., & Volckmar, N. (1999). Norwegian Education Policy Rhetoric 1945-2000. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 43, ss. 275-293.

Tidsbrukutvalget. (2009). *Rapport fra tidsbrukutvalget*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Utdannings- og forskningsdepartementet. (2004). *Kultur for læring (St.meld. nr. 30 2003-2004)*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.

Utdannings- og forskningskomiteen. (2018). *Innst. 317 S (2017-2018)*. Hentet fra Stortinget: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2017-2018/inns-201718-317s/?all=true>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Stor variasjon i SFO-tilbudet*. Hentet fra Utdanningsdirektoratet : <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/stor-variasjon-i-sfo-tilbudet/>

Utdanningsforbundet. (2016). *En melding med muligheter*. Hentet fra Utdanningsforbundet: <https://www.utdanningsforbundet.no/nyheter/2016/en-melding-med-muligheter/>

Utdanningsforbundet. (2017). *Skoleledere melder om økt rapportering*. Hentet fra Utdanningsforbundet: <https://www.utdanningsforbundet.no/nyheter/2017/skoleledere-melder-om-okt-rapportering/>

- Venstre. (2021). *Frihet og muligheter for alle: Andreutkast til Venstres stortingsvalgprogram 2021-2025*. Oslo: Venstre. Hentet fra https://www.venstre.no/assets/Venstre_Programutkast2v2_10des20.pdf
- Volckmar, N. (2011). Fra solidarisk samværskultur til (solidarisk) kunnskapssamfunn. I K. Steinsholt, & S. Dobson (Red.), *Dannelse*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Volckmar, N. (2014). Et blå-blått utdanningspolitisk skifte? *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 98, ss. 482-495.
- Volckmar, N. (Red.). (2016). *Utdanningshistorie*. Oslo: Gyldendal.